

پیشگی در تفسیر موضوعی

www.ketab.ir

مصطفیٰ مُسَلِّم

ترجمه

هادی بَردی ثانی

سرشناسه	مسلم، مصطفیٰ.
عنوان قراردادی	مباحث فی التفسیر الموضوعی. فارسی
عنوان و نام پدیدآور	پژوهشی در تفسیر موضوعی / مصطفیٰ مسلم؛ ترجمه هادی بزدی ثانی.
مشخصات نشر	مشهد: (انتشارات آستان قدس رضوی)، شرکت به نشر، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	۳۷۲ ص.
فروست	به نشر (انتشارات آستان قدس رضوی)؛ ۱۴۶۵.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۰۲-۱۵۸۷-۶ : 978-964-02-1587-6
وضعیت فهرست نویسی	فیا.
یادداشت	چاپ دوم.
یادداشت	کتابنامه: ص. ۳۶۱.
موضوع	تفاسیر اهل سنت -- قرن ۱۴.
شناسه افزوده	بزدی ثانی، هادی، مترجم.
شناسه افزوده	شرکت به نشر (انتشارات آستان قدس رضوی).
رده بندی کنگره	۱۳۹۰ : ۲۰۴۱ م / ۵۵۵ / ۳۹۸.۳۳
رده بندی دیویی	۲۹۷/۱۷۲۴.
شماره کتابشناسی ملی	۲۳۶۳۵۴۹.
تاریخ درخواست	۱۳۹۰/۳/۱۱.
تاریخ پاسخگویی	۱۳۹۰/۳/۱۷.
کد پیگیری	۲۳۶۲۰۸۸.

انتشارات به نشر

۱۴۶۵

پژوهشی در تفسیر موضوعی

مصطفیٰ مسلم

ترجمه هادی بزدی ثانی

ویراستار علمی: دکتر سید محمود مرویان حسینی

چاپ اول / ۱۳۹۰

۲۰۰۰ نسخه / وزیری

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۲-۱۵۸۷-۶

حق چاپ محفوظ است

به نشر (انتشارات آستان قدس رضوی)

دفتر مرکزی: مشهد، سجاد، ابتدای جانباز جنوبی، ص. پ. ۹۱۳۷۵/۴۹۶۹ و ۹۱۷۳۵/۱۵۷ تلفن ۳-۷۶۲۵۰۰۱، نمابر ۷۶۱۵۰۷۹

دفتر تهران: ۸۸۹۶۲۰، ۸۸۹۶۲۳۰۱، نمابر ۸۸۹۶۵۹۸۲

آدرس اینترنتی: www.behnashr.com پست الکترونیک: publishing@behnashr.com

فهرست

پیش‌گفتار	۷
تفسیر موضوعی (تعریف، پیدایش، تحول، انواع و اهمیت آن)	۱۱
مقدمه	۱۲
چکیده‌ای تاریخی از پیدایش دانش تفسیر و تحول آن و جایگاه تفسیر موضوعی	۱۴
شیوه‌های پژوهش در تفسیر موضوعی	۴۱
دانش تناسبهای معنایی و تفسیر موضوعی	۶۱
بخش اول: تناسبهای معنایی در یک سوره	۷۶
بخش دوم: تناسبهای معنایی میان سوره‌ها	۸۹
نمونه‌ای کاربردی در تفسیر موضوعی سوره‌ای «ارزشها در پرتو سوره کهف»	۱۸۳
بخش اول: داستان جوانان ایمان‌پیشه	۲۱۵
بخش دوم: گسستها و دیدگاههایی در انگیزه‌های سربلندی و افتخار	۲۴۰
بخش سوم: درنگی تأمل‌برانگیز در فرجام و سرنوشت	۲۶۵
بخش چهارم: سفر برای دانش‌اندوزی	۲۷۹
بخش پنجم: داستان ذوالقرنین، مرد گیتی‌نورد	۳۳۳
کتاب‌نامه	۳۷۱

پیش‌گفتار

خداوندی را می‌ستایم که ستایش از آن اوست و از اوست که یاری می‌جوییم و رهنمایی. از شرّ نفس خویش و بدیهای کردارهایمان به خداوند پناه می‌بریم که «آن کس را که خداوند ره نماید، راه یافته‌است و آن کس را که به گمراهی وانهد، هرگز یاری رهنمای نخواهی جست [کهف/۱۷]»، و درود و سلام تا به روز واپسین، بر آن رهنمای نویدگر بیم‌ده و خاندان و یاران او باد که آن خاندان را به نیکی و مهر، پیروان بودند.

خداوند پاک و والا کتاب خویش را تا روز واپسین، معجزه‌بزرگ فرستاده‌اش نهاد، و برهان و حجتی همیشگی برای مردمان؛ و چراغی برای مبلغان و دین‌گستران که از سرچشمه لبریزش رهنمودها می‌جویند و از فروغش، مشعل تمدّن را اخگر برمی‌گیرند و به هنگامی که سایه‌های شبهه‌ها سنگینی می‌کنند، دلیلها و برهانهایی روشن را در آن می‌بینند و هر آن گاه که وسوسه‌ها و بداندیشیها در درون، القای توهم و گمان می‌کنند، آرامش یقین و باور را در آن می‌یابند.

از چیزهایی که هر اندیشور در آیه‌های قرآن کریم درمی‌یابد، برآوردن این کتاب است نیازهای بشری را در زمانهای مختلف و گونه‌گون ساختن دریافته‌ها و تنوع برداشتها از مفاهیمش، بویژه در آیه‌هایی که از هستی، زندگی و آدمی سخن می‌رانند.

از این روی، دانشمندان بزرگوار و نیکو سیرت پیشینمان، میدان را برای هر دیدگاه نو و نهاده‌اند و مفاهیم آیات را در محدوده دریافت خود، در بند نکرده‌اند، بلکه گهگاه حتی در تفسیر یک واژه - و نه یک آیه - نگرشهای متعددی را پیش داشته‌اند و گاه، نگرشی را ترجیح داده و دیگر نگرشها را بی‌هیچ ترجیحی باقی گذارده‌اند؛ زیرا آیه، احتمال همه این نگرشها را می‌داده است همچون توضیح مترادفات.

هر آن کس که تفسیر پیشوای مفسران، ابن جریر طبری، یا تفسیر ابن جوزی یا تفسیر ماورودی و یا تفسیر سیوطی را بررسی نماید، نمونه‌هایی را می‌یابد که گوناگونی و تعدد نگرشها در یک آیه را، به شمارش نمی‌توانند درآورد.

برای برخی که بهره‌ای از قرآن ندارند، چگونگی برآوردن متن قرآن و احادیث سنت، نیازهای امروزی بشری را، امری است دشوار و پیچیده. اینان می‌گویند: متن، محدود است و گوناگونی و چرخ زندگی بی‌توقف و حوادث و رخدادها، نوبه‌نو؛ در هر نسلی، اندیشه‌ها و مبانی‌ای در افکنده می‌شود که نسلهای پیشین هیچ آگاهی و شناختی از آن نداشته‌اند؛ امروز نگرشها و نظریه‌های جامعه شناختی، فرهنگی، اقتصادی و پرسمانها و مسایلی دیگر یافت می‌گردد که در روزگار فرود قرآن، به هیچ روی، وجود نداشته است. بنابراین، چگونه از این متن، احکام و فرموده‌هایش استنباط می‌گردد و رهنمودهای الهی درباره آنها شناخته می‌شود؟

از همین جاست اهمیت و بایستگی تفسیر موضوعی که اهتمام به رهنمودهای قرآنی می‌ورزد و تلاش می‌کند تا بر پایه بافت و ارتباط آیه‌های گرانسنگ و از خلال بررسی واژه و کاربردهای آن و از راه شناخت تناسبهای معنایی میان سوره‌ها، آیه‌ها و آغاز و پایان آنها، پرده از این رهنمودها برگیرد.

چه بسا، فرهنگ شخصی و عمومی مفسر، تلاشهای فردی، پاکی سرشت، صفای باطن و خوش ذوقی زبانی او، با دقت برداشت و شناخت آنچه آیات - به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم - اشارت می‌برند، ارتباط داشته باشد.

در پرتو آنچه گذشت، باید گفت شیوه‌های پژوهش در تفسیر، بسته به داده‌های زمان، گوناگون می‌گردند و چه بسا روند پژوهش براساس دیدگاهی که مفسر تعریف

می‌کند و از درون آن، پای به سایه‌سار گسترده آیات می‌نهد، با نگرشهای پیشین، مختلف گردد و در نتیجه، به برخی نتایج دست یابد که بیشتر، نشانی از آن نبوده است.

مفسر در میان تناسب معنایی آیات گرانسنگ، به نکته‌هایی باریک در شناخت و فهم معنا آگاه می‌گردد و با بررسی برخی عبارتهای قرآن، به روابط و پیوندهایی استوار، اشراف می‌یابد که چونان بن‌مایه‌ای می‌توانند بود در برپاساختن کاخ بشکوه سنتها و فرموده‌های الهی در میان آفریدگان. مفسر در فضای عطرآگین رهنمودهای آیات قرآن کریم، رایحه آیینی روشمند و کامل را استشاق می‌کند که بر پایه آن، روابط و پیوندهای جامعه‌ای آرام، امیدوار و آسوده استوار می‌گردد.

در زمانهای اخیر، نوشته‌ها درباره تفسیر موضوعی قرآن، فزونی یافته‌است، لیکن اندکی از آنها، سویه روش شناختی این گونه از تفسیر را بررسی کرده‌اند؛ بلکه بیشتر این نوشته‌ها، به پژوهشهای تطبیقی بسنده کرده‌اند، چه آنهایی که به تفسیر موضوعاتی از قرآن کریم پرداخته‌اند، و چه آنها که به‌طور موضوعی، تفسیر یک سوره را بررسی نموده‌اند.

در این کتاب، جنبه روش شناختی این گونه از تفسیر را بررسی کرده‌ام و در شناخت خاستگاه آن و سپس تحول و گونه‌های آن، تلاش ورزیده و نمونه‌ای تطبیقی را از هر دو گونه معروف تفسیر موضوعی، ارائه داده‌ام. همه تلاشم را کردم تا به معنا و مفاهیم ظاهر متن پایبند باشم و بدانچه از سنت پیامبر ﷺ درست است، استدلال کنم و سخنان و گفته‌ها را مستند آورم و در استنباط و بررسی، روش علمی را پیش گیرم.

با این همه، آنچه درست باشد از خدای بزرگوار و به یاری اوست و آنچه جز این باشد از خود و شیطان است که از آن، از خداوند خواستار بخشایشم. پیشاپیش، سپاس و تشکری فراوان را پیشکش کسانی می‌کنم که مرا بدین لغزشها آگاه سازند و به رای درست، رهنمون گردند.

از خداوند می‌خواهم تا تلاشم را برای خود، پاک و خالص گرداند و این کوشش را در نامه کارهایم بنهد «در آن روزی که نه هیچ مالی سود بخشد و نه فرزندی، مگر

آن کس که خداوندش را دلی پاک آورد» (شُعراء/۸۸). همچنین از برادران دانش‌پژوه و دانشجویم امید می‌برم که در نهان، مرا از دعای خیر خویش بی‌بهره ن سازند، اگر به هنگام خواندن کتاب، سودی جستند.

درود و صلوات خداوند و مهر و رحمت او بر آقایان محمد و بر خاندان و یاران او باد!

مصطفیٰ مُسَلِّم

www.ketab.ir